

Det danske Fredsakademi



KAREN JEPPE – DANMARKS FØRSTE BEFRIELSESFILOSOF

Af *Eva Lous* 2003

INDLEDNING

Historien om Karen Jeppe kan begynde mange steder. F.eks. kan den begynde med, at Statsbiblioteket havde en buste af hende støbt i bronze. Eller den kan begynde med hendes fødsel i 1876 i Gylling sogn – eller den kan begynde i 1903, hvor hun rejste til Tyrkiet, nærmere bestemt til Urfa, der ligger øst for Eufrat.

I virkeligheden burde historien nok begynde med den danske sprogforsker og forfatter [Åge Meyer Benedictsens](#) (1866-1927).

Jeg vælger den traditionelle indgang, der starter med Karen Jeppes fødsel.

Hendes far var lærer ved Gylling skole og var for sin tid særdeles veluddannet. Han havde været på studieophold i England og kom fra Als, så han talte både engelsk og tysk. Han

var en moderne mand, der gik ind for, at også kvinder skulle have en uddannelse. Han begyndte at undervise Karen i en tidlig alder, og før hun var fyldt seks år læste hun Ingemanns historiske romaner. Som 13-årig blev hun sendt til sin fars slægtninge på Als for at lære tysk. Efter at hun kom hjem igen, fortsatte hendes far undervisningen indtil 1893, hvor hun blev kostelev på Ordrup Latin- og Realskole.

Her var den legendariske skolemand H.C. Frederiksen (se Dansk Biografisk Leksikon) leder, og usædvanligt for tiden blev både drenge og piger undervist sammen. Karen blev en slags plejedatter hos Frederiksen – kaldet Friser – efter at hun, vel vidende at hun ikke kunne bo hos dem, alligevel ved ankomsten havde insisteret på at få et sted at sove i



deres hjem. Det endte med, at hun blev boende, indtil hun i 1895 blev student og flere år derefter.

Karens far mente, hun skulle være læge, men selv ville hun læse matematik og det begyndte hun på, men måtte opgive. Hun følte, at arbejdspresset var for stort, og at hun ikke slog til. Hun var syg i to år! Om det udelukkende har været skuffelsen og 'nerver', eller om der også var en fysisk årsag til det lange sygeleje, melder historien ikke noget om. Men under alle omstændigheder begyndte hun at undervise på Frisers skole – og hun var en dygtig lærer, der især tog sig af vanskelige og utilpassede elever. Det var også på skolen, hun mødte sin skæbne.

Friser læste en aften i 1902 op for eleverne på skolen. Det var en artikel skrevet af Åge Meyer Benedictsens, og den handlede om forfølgelserne af det armenske folk i slutningen af forrige århundrede. Da Benedictsens kort tid efter holdt foredrag i København, tog de ind for at høre ham. Han var en medrivende taler, og han sluttede sit foredrag med et råb om hjælp til det armenske folk – et råb han videregav fra en gammel armenier.

Åge Meyer Benedictsens var en usædvanlig mand. Han var en af de første danske kosmopolitter og menneskerettighedsforkæmpere – en sand fredens mand. Han var uddannet filolog og rejste ud for at studere sprog i Østeuropa, Kurdistan, Persien, Indien, Borneo, Vestindien, Irland og Armenien. Med tiden blev det i højere grad etnologiske studier, der optog ham end de rent sprogvidenskabelige. Han blev antikolonialist og arbejdede for små folkeslags ret til selvstyre og dermed sprog- og religionsfrihed. Særlig forfølgelserne af armenierne optog ham, og på en af sine rejser til Persien besøgte han Den tyske Orientmission i Urfa, der havde oprettet et børnehjem, en skole og startet en produktion af tæpper til eksport. Lederen var den tyske præst Johannes Lepsius. Da Benedictsens i 1902 vendte hjem til Danmark, tog han initiativ til dannelsen af De danske Armeniervenner.



Karen Jeppe blev dybt grebet af hans foredrag, og som Ingeborg Sick skrev i sin bog om Karen Jeppe: "Tanken om de Børn, som Massakrerne har efterladt paa Gader og Veje, vil ikke slippe hende.... Og en Dag i Foraaret 1903 dukker den Tanke, hun har afvist, op af hendes Underbevidsthed med et suverænt: "Du skal."" (Sick, 1936, s. 27)

Hun kontaktede Benedictsens, der kunne fortælle at Dr. Lepsius netop søgte en lærerinde til skolen. Hun ville blive lønnet, men rejsen skulle hun selv betale.

De danske Armeniervenner havde en solid mæcen i godsejer Hage på Nivågård, og han var villig til at betaler Karens rejse.

Hvor var det så, hun skulle rejse hen?

Siden 1991 har Armenien været en selvstændig republik, der har ca. de grænser, det

oprindelige Armenien havde. Med grænse til Georgien i nord, Aserbajdsjan i vest, Iran i syd og Tyrkiet mod øst. Sidste store konflikt i området var i 1994, hvor Armenien erobrede en landstribе fra Aserbajdsjan til Nagorno Karabakh, hvor flertallet er etniske armeniere.

Armeniens historie går tilbage til urtiden. De første skriftlige kilder stammer fra Herodot, der beskrev perserkongens Darios' erobring af landet i 520 f. kr. De næste 4-500 år var præget af skiftende grænser med forskellige herskere.

Afgørende for landets skæbne blev, at de blev kristne. Ifølge legenderne var det selveste Jesu disciple Bartholomæus og Thaddæus, der kom med budskabet. Officielt har Armenien været kristent siden ca. 300, hvor kongen erklærede kristendommen for statsreligionen. Gregor – også kaldet Lysbringeren – blev den første kendte armenske apostel og efter ham kaldes den armenske kirke den gregorianske.

Med placeringen midt mellem det byzantinske og det persiske rige var Armenien udsat fra alle sider, og omkring år 1000 erobrede tyrkerne området – med stor udvandring til følge. Mange armeniere rykkede mod syd til Kilikien – der senere blev kaldt Lille Armenien.

Her fik korsfarerne en forbundsfælle, og den tætte kontakt med europæerne fik betydning bl.a. via nære kontakter til Romerkirken. I perioden blev der bygget mange klostre og kirker, som står den dag i dag.

Fra ca. midten af 1400-tallet blev hele området indlemmet i Osmannerriget, men Armenien fik egen patriark i både Jerusalem og Istanbul, hvor de fungerede som bindeled mellem den lille kristne befolkning og den øverste islamiske myndighed. Den kristne befolkning fik stort set lov til at passe sig selv i mange år, indtil slutningen af 1800-tallet hvor Osmannerriget begyndte at gå i opløsning. Der skulle findes sydebukke for de herskendes uduelighed og den økonomiske nedgang, og det blev meget naturligt den lille gruppe af kristne, der gennem århundreder havde holdt fast ved sin egen religion og dermed var et mindretal. Samtidig var mange armeniere bank- og handelsfolk og blev tildelt samme rolle som jøderne i Europa i forrige årh. Armenierne havde i de foregående hundreder af år bosat sig rundt i hele det Osmanniske rige med en koncentration i det, der i dag er det østligste Tyrkiet og ned langs kysten mod syd.

Det Osmanniske rige fik ikke lov til at falde sammen, eftersom Vestmagterne England og Frankrig var interesserede i at have kontrol med passagen mellem Sortehavet og Middelhavet og dermed holde Rusland ude fra Middelhavet. Tyskerne blandede sig også, de ville bygge en jernbane fra Konstantinopel (Istanbul) til Bagdad. Denne konflikt mellem stormagterne endte med 1. Verdenskrigs udbrud, men forinden havde tyrkerne forsøgt at afbøde de indre spændinger ved at udrydde de fremmede, dem der var anderledes, dem med en anden tro end den muslimske. Først gik det ud over ca. 30.000 grækere, siden ca. 10.000 syrere, i 1876 kom turen til ca. 20.000 bulgarere, og i 1894 blev det armeniernes tur.

I Tyrkiet blev der ifølge tyske opgørelser i årene 1894 til 1896 dræbt mere end 88.000 mennesker. 2500 landsbyer blev ødelagt, og det samme gjorde 568 kirker.

Især egnen omkring Urfa gik det hårdt ud over. Her var der i forvejen mange flygtninge, der var fordrevet fra landområderne. Massakren blev kendt i Europa, men her var man mere optaget af det storpolitiske spil – og de protester, der kom, havde kun ringe eller ingen indflydelse. Der var amerikanske missionærer i området, hvor de bl.a. drev et børnehjem, og de forsøgte at give så mange som muligt ophold på missionen. Den tyske Orientmission var der også, og det var her Karen Jeppe skulle arbejde.

Før Karen kunne tage af sted, skulle hun overbevise sin far om, at det var den rigtige beslutning, hun havde taget. Nok var han selv berejst, men at skulle sende sin datter ned midt i Osmannerriget, ned til de vanhellige, der gik med krumsabel og dyrkede flerkoneri – det forekom ham ikke at være rigtigt. Ej heller den stedlige præst og nære ven Otto Møller syntes om ideen. Men Karen var sej – hun ville – og ligesom da hun i sin tid indlogerede sig hos Friser, fik hun også denne gang sin vilje, og kunne drage af med både sin fars og præstens velsignelse.

REJSEN TIL URFA

Første oktober 1903 tog Karen Jeppe af sted - først med tog over Berlin til Italien, hvorfra hun sejlede til Istanbul, derfra videre også med skib ned gennem Mamarahavet til Ishenderun, hvor hun skulle være gået i land, men der var koleraepidemi, så i stedet blev det Mersin. På rejsen var hun i selskab med den schweiziske [diakon](#) Jakob Künster, der også skulle arbejde på børnehjemmet.

Siden skrev Karen Jeppe, at hun straks blev betaget af Asien – de store linjer i landskabet, Istanbuls kupler i silhuet, de stærke farver i solnedgangene.

Fra Mersin kørte de med tog til den nærliggende by Adana – her standsede sporet, og resten af turen til Urfa foregik først med hestevogn siden på æselryg. De var ledsaget af en soldat, der skulle beskytte dem mod røvere. Det lille selskab overnattede på en slags kroer, hvor man selv medbragte både seng og mad, fordi der kun var det bare lergulv. Karen syntes, det var spændende.

Da de nærmede sig Urfa, strømmede hundredevis af mennesker dem i møde. De skulle ud og møde den fremmede dame fra Danmark. De kom med frisk vand, te og mad og bespiste dem på medbragte tæpper, en hest havde de også med, så Karen Jeppe kunne ankomme standsmæssigt til byen, men



En af de smalle overdækkede gader i basaren

hun afslog tilbuddet og steg op på det æsel, hun var blevet fortrolig med, for at tilbagelægge det sidste stykke vej.

Byen havde ca. 50.000 indbyggere, husene var en eller to etager, gaderne så smalle, at en læsset kamel lige akkurat kunne passere. Sagnet siger, at Urfa ligger hvor Abrahams by Ur lå. For Karen Jeppe var alt nyt og meget anderledes, end hun havde kunnet forestille sig: "...en hel verden skyllede ind over mig." (Cedergreen Bech s. 22)

KAREN JEPPE'S VIRKE

Før hun kunne begynde undervisningen, måtte hun lære sproget. Da hun efter godt et år tog fat, talte hun armensk, arabisk og tyrkisk, og hun indførte nye undervisningsmetoder. Det vakte opsigt, fordi 'hendes' børn lærte at læse og skrive langt hurtigere end i de andre skoler.

Orientmissionens leder skrev efter et besøg: "Vort skolearbejde har fået gennemgribende indflydelse på undervisningssystemet i vid omkreds uden for Urfa. Frk. Jeppe har indført lydmetode og anskuelsesundervisning med det resultat, at normalt udrustede børn på et år ikke blot lærer at tale sproget flydende, men også har fået en skrivefærdighed, som de før var 2-3 år om at opnå. Langvejs fra kommer lærere til os for at sætte sig ind i metoden. En fornyelse af hele det armenske skolevæsen synes at skulle udgå herfra." (Cedergreen Bech s.23)

Karen Jeppe har helt sikkert i sin tid som underviser på Ordrup Latinskole stiftet bekendtskab med pædagogen Kirstine Frederiksens (se Dansk Kvindebiografisk Leksikon) lærebøger fra 1889, hvor hun som noget ganske nyt bl.a. varmt anbefaler anskuelsesundervisning.

PRAKTISK BEFRIELSESFILOSOFI

Det viste sig, at Karen Jeppe var i besiddelse af et formidabelt organisationstalant. På børnehjemmet fik hun orden og skik på tingene, hun tænkte frem. Det nyttede jo ikke, at børnene fik en boglig uddannelse, hvis der ikke var nogen forsørgelsesmulighed bagefter. Hun oprettede værksteder, hvor børnene fra en tidlig alder lærte forskellige håndværk, et væveri med tilhørende farveri blev også sat i gang. Hun havde også planer om silkeproduktion med salg for øje. Missionen skulle bruge penge til skoler, mad og husly. Hun skrev til de danske Armeniervenner og bad om hjælp. Der var ingen penge i kassen, men forfatteren Ingeborg Marie Sick opfordrede hende til at sende nogle af de berømte armenske håndarbejder hjem, så ville Armeniervennerne sælge dem, og sende pengene ned til Karen. Det blev begyndelsen til en omfattende indsamling og produktion af armenske broderier, der senere skulle få stor betydning.



*Karen Jeppe sammen med
Misak
og Hadjim Pasha*

I 1908 rejste Karen Jeppe hjem til Danmark dels for at

holde ferie dels for at rejse rundt i landet og fortælle om sit arbejde blandt de armenske flygtninge. Mens hun var i hjemme, skærpedes konflikten mellem den ungtyrkiske bevægelse og det gamle Osmannerstyre. Armenierne havde gennem en årrække sat deres lid til de løfter, ungtyrkerne havde givet, om at kristne og muslimer skulle leve fredeligt side om side, når de fik magten. Men løfterne viste sig at være tomme. Ungtyrkerne var stærkt nationalistiske, og ønskede en stat bestående af muslimer.

Nye massakrer fandt sted i Kilikien hvor 20-30.000 armeniere blev myrdet. Ungtyrkerne gav den siddende regering skylden, og afsatte den. Det viste sig, at Ungtyrkerne, da de kom til magten, ikke gav armenierne den retslige status, de havde lovet dem. Ikke desto mindre blev forholdene bedre for den armenske befolkningsgruppe i årene indtil 1. Verdenskrig. Der var stort set ingen forfølgelse, og flere startede forskellige former for håndværkervirksomhed, og andre tog tilbage, hvor de kom fra, for at dyrke deres jord.

Karen Jeppe, der var kommet tilbage i 1909, fortsatte ufortrødent arbejdet for at skaffe armenierne brød på bordet. Hun havde længe gået med planer om at oprette mindre landbrugskolonier. Mange af flygtingene havde tidligere været bønder, så hun købte et stykke jord ude i bjergene, hvor hun bl.a. anlagde vinmarker. I begyndelsen boede hun i et lille telt, og de lokale forstod ikke, at hun overhovedet turde opholde sig så langt fra missionsstationen, men hun opbyggede langsomt et godt forhold til de kurdere og arabere, der kom forbi. Hun satte køligt vand ved indkørslen, hilste dem på deres eget sprog med: "Allah velsigne din far", hun bød på cigaretter og kaffe, som er almindelig skik hos araberne. Karen Jeppe fik stor hjælp fra den søn - Misak - hun havde adopteret, få år efter hun var kommet til Urfa. Han var som mange andre forældreløs, og havde på et tidspunkt betroet Karen Jeppe, at han troede, at hun skulle være netop hans plejemor, da hun først kom til Urfa. Karen Jeppe havde også adopteret en pige - Lucia. Hun og Misak blev gift i 1913 på 10-årsdagen for Karen Jeppe's ankomst til Urfa. Alt tegnede lyst - vingården og dyrkningen af grøntsager var en succes, værkstederne, der var knyttet til børnehjemmet, kørte godt, og forholdene for armenierne tegnede til at blive tålelige.

DET TYRKISKE FOLKEMORD PÅ ARMENERNE

Men de fredelige tider varede kun kort. 1. Verdenskrig blev en katastrofe for det armenske folk. Tyrkiet gik ind i krigen på tyskernes side. I 1915 besluttede tyrkerne, at armenierne skulle fjernes - de var et upålideligt folkeelement!

Tyrkerne var effektive. Før krigen var der ca. 1.8 mio. armeniere i Tyrkiet, efter krigen var der ca. 450.000. Få hundrede tusind lykkedes det at flygte enten til Kaukasus eller til Syrien.



Armenske ofre for en af de utalrige massakrer

Karen Jeppe forsøgte at hjælpe så godt hun kunne. Hun skjulte flygtninge under gulvet i sit hus, hun organiserede mad og vand til de karavaner af armeniere, der blev drevet gennem Urfa - ud på deres sidste rejse. Tyrkerne var ikke så avancerede i masseudryddelse, så deres metoder gik ud på, at drive mændene sammen og skyde dem. De unge kvinder blev ofte solgt som husslaver, ældre

kvinder og børn drev man også sammen, men dem sendte man ud på vandring, indtil de døde af tørst, sult og udmattelse.

Karen Jeppe blev i Urfa under krigen. På et tidspunkt blev hun angrebet af plettyfus, og det blev arrangeret, at hun skulle rejse hjem sammen med en missionær, men hun nægtede, så længe hun havde flygtninge i sit hus. Mange hjalp hun på flugt bl.a. ved at forklæde dem som kurdere og arabere. I 1918 var alle flygtninge ude af hendes hus, og der var ikke mere, hun kunne gøre. I halvandet år havde hun haft flygtninge boende i en kælder, der blev gravet ud under hendes hus. Hun var syg og nervedbrudt og tog til Danmark. Hun var ulykkelig, hun havde måtte efterlade sine to børn til en uvis skæbne.

Karen Jeppe blev i Danmark i tre år. Hun kom nogenlunde til kræfter igen, men de kræfter og den energi, hun tidligere havde haft, kom aldrig igen. Selv sagde hun, at noget inden i hende var dødt.

Ved krigens afslutning havde tyrkerne tabt, men nægtede at indgå den fredsftale, der blev dem pålagt. Store dele af landet var besat. Lilleasien (Kilikien), Syrien og Libanon af franskmændene, Palæstina og Jordan af englænderne. Den armenske stat Vestmagterne havde lovet der skulle oprettes fik en meget kort levetid. Russerne erobrede det oprindelige Armenien og indlemmede det i Sovjet.

KAREN JEPPE I ALEPPO

Karen Jeppe besluttede, at hun ville ud for at finde 'sit folk', hvor de end måtte være. I 1921 rejste hun til Aleppo i Syrien, hvor hun vidste mange armenske flygtninge var endt.

Hun blev modtaget af Misak og Lucia i Beirut. De danske Armeniervenner var begyndt udgivelsen af bladet Armeniervennen, og Karen Jeppe skrev efter sin ankomst til Syrien en artikel med overskriften: "Hjemme Igen".

(Armeniervennen nr. 9-10, 1921). Der var ingen tvivl om, at det var her, hun havde sit

hjerte. Ud over Misak og Lucia var der også andre kendte ansigter fra Urfa, og rygter om, at 'pigen fra Urfa', som hun blev kaldt her, var kommet til Aleppo, spredte sig hurtigt.

Hun begyndte opbygningen af et børnehjem, et suppekøkken, en lægeklinik og en systue. I begyndelsen var det svært. Der var kun ganske få ældre kvinder, der havde overlevet krigen, og det var dem, der kendte de gamle mønstre og teknikker. Ved et tilfælde var en af kasserne med ældre broderier, som Karen Jeppe havde sendt hjem til Danmark fra Urfa under krigen, strandet i Aleppo, og ikke mindre tilfældigt dukkede den nu op igen, og der kom gang i systuen. Broderier, der blev sendt til Danmark, indbragte lige så meget som de frivillige bidrag. Tanken bag værkstederne var stadig, at armenierne skulle uddannes for at kunne forsørge sig selv og slippe ud af flygtningelejrene.



Armeniske børn i kø ved suppekøkkenet

I 1922 blev situationen alvorligt forværret. Det strømmede ind med flygtninge især fra Kilikien, hvor de franske tropper trak sig tilbage. Mange armeniere var taget tilbage til deres hjem i den tro, at de var beskyttede af franskmændene

KAREN JEPPE OG FOLKEFORBUNDET

I 1921 blev Karen Jeppe opfordret til at træde ind i Folkeforbundets udvalg vedr. Udfrielse af armenske kvinder og børn. Det var den danske delegerede *Henni Forchhammer*, der som en af de tre kvinder (de andre to var professor Kristine Bonnevie fra Norge og Anna Bugge Wicksell fra Sverige), der havde sæde i *Folkeforbundet*, havde arbejdet hårdt for at få Karen Jeppe på forbundets budget.

Henni Forchhammer havde lige fra århundredeskiftet arbejdet med spørgsmålet om den såkaldte hvide slavehandel, hvor kvinder enten blev bortført og tvunget til prostitution, eller problemet der var opstået under 1. Verdenskrig, hvor kvinder blev deporterede, og levede under slavelignende forhold. Allerede inden hun tog til den første forsamling i 1920, havde hun undersøgt sagen, og benyttede de kontakter, hun fik i Genève, til yderligere informationer om specielt de armenske kvinder.

Ud fra de indsamlede oplysninger kunne hun anslå, at størstedelen af de deporterede var armenske kvinder, og at der i 1920 stadig fandtes mindst 30.000 af disse enten i tyrkiske haremer eller hos arabiske nomader. Flertallet levede under tvang, og håbede på befrielse. En del vidnesbyrd herom var i hemmelighed nået frem til de europæiske og amerikanske missionsstationer, der arbejdede i området.

Når Henni Forchhammer var i stand til at fremskaffe oplysninger om forhold som disse, var det, fordi hun i en lang årrække havde arbejdet internationalt bl.a. som vicepræsident i International Council of Women (ICW) og herigennem havde kontakter ikke blot til kvindepolitiske kredse, men også til en række politikere. Desuden var *Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed*, der havde deres hovedkontor i



Der arbejdes med det traditionelle armenske broderi i Aleppo



*Henni Forchhammer
DKN's formand 1900-1904 og 1913-1931*

Geneve, velunderrettede og ydede en stor hjælp. I 1920 lykkedes det at få nedsat en kommission, der specielt skulle undersøge sagen om de deporterede kvinder og børn i Armenien, Lilleasien, Tyrkiet og de tilstødende lande. På dette tidspunkt kendte Henni Forchhammer ikke Karen Jeppe personligt, og hun var i første omgang ikke på tale som kommissionsmedlem, men i stedet blev en fransk kvinde, der var kendt som stærkt tyrkervenlig, udnævnt. Fra Armeniervenner over det meste af verden blev der protesteret over udnævnelsen af den franske kvinde, og det var her Karen Jeppe blev nævnt som den mest oplagte kandidat. Hun kendte forholdene og talte både armensk og tyrkisk. Henni Forchhammer gjorde det hårde benarbejde og det endte med at Karen Jeppe blev medlem af komiteen året efter.

Karen Jeppe selv var dog meget betænkelig ved hele sagen. Under sin rejse til Aleppo i 1921 skrev hun i sin dagbog:

"Det fremgik af Breve fra Miss Robinson (Armenierkomiteen i London), at jeg er saa godt som valgt ind i Commissionen, og det overvældede mig, for hele Opgavens Vanskelighed og Størrelse, hvis den da skal gøres til Nytte, er for meget for mig. Hvor skal jeg kunne sørge for alle de Mennesker? Det er jo da sikkert, at er det mig, der har faaet dem ud af Haremerne, saa er det ogsaa mig, der er ansvarlig for, hvad de bliver til. Og hvem skal finansiere det uhyre Foretagende? Jeg har ikke meget fidus til det hele.

Men Maaske er det et Kald. Ja, saa maa jeg jo til det, hvor meget jeg saa stritter imod." (Cit. efter Minder om Karen Jeppe s. 14.)

Som det med al tydelighed fremgår var Karen Jeppe ikke meget for at påtage sig opgaven – især var det problemet med endnu flere mennesker hun skulle sørge for der bekymrede hende. Det skulle senere vise sig, at hendes arbejde i Folkeforbundet blev en fordel for hende.

I 1922 bevilligede Folkeforbundet de første midler til befrielsen af kvinder og børn og Karen Jeppe begyndte arbejdet.

I 1923 var Henni Forchhammer spændt på, om det ville lykkes at fortsætte med støtten. I et af sine rejsebrev hjem til familien skrev hun:

"... jeg har haft meget travlt dels med udvalgsarbejde dels med at snakke med folk og interessere dem i Karen Jeppe's arbejde. Sagen har været for i udvalget, jeg talte, naar jeg selv skal sige det, godt, derefter støttede Professor Murray forslaget meget varmt, saa talte Karen Jeppe stilfærdigt men indtrængende, det gjorde megen virkning, flere talte for ingen imod, og til sidst vedtoges forslaget enstemmigt, og jeg valgtes til ordfører i Forsamlingen, hvilket har medført at jeg er blevet gjort til suppleant i stedet for teknisk delegeret i vor delegation. Men der er lang vej endnu; naar det gælder en bevilling skal det for i Finansudvalget og tillige i et kontroludvalg, og der sidder lutter mennesker, der kun har tallene for sig og ikke har tid til at sætte sig ind i sagens realitet, dem maa man altsaa paavirke enkeltvis." (Cit. efter Hanne Rimmen Nielsen, s. 189.)

Under et møde et par år efter, hvor den økonomiske støtte igen var på dagsordenen, blev der sagt: "Det nytte så lidt", hvortil Karen Jeppe holdt den måske korteste tale i Folkeforbundet med svaret: "Ja, det er kun et lille Lys, men natten er saa Mørk." (Cit. efter Dansk Kvindebiografisk Leksikon, s. 214.)

KAMPEN MOD DEN HVIDE SLAVEHANDEL

For Karen Jeppe betød den økonomiske støtte fra Folkeforbundet, at hun kunne iværksætte arbejdet med at befri de deporterede kvinder. Sammen med sin tro hjælper – Misak – fik hun i løbet af 1922 og 23 oprettet redningsstationer samt en række søgestationer. Begge dele blev geografisk spredt, og rygtet om en redningsvej bevirkede, at mange kvinder og børn flygtede og søgte beskyttelse i de små stationer, hvorfra de siden blev ført til Aleppo. Andre kvinder blev simpelt hen købt fra deres arabiske 'ejermænd'. Et stort problem var, at mange kvinder havde fået børn med deres nye 'ejermænd', og havde svært ved at forlade dem. Karen Jeppe har beskrevet, hvordan nogle af disse mænd kom til Aleppo for at hente deres børn, der jo betragtes som mandens ejendom. I de fleste tilfælde måtte de overgive barnet til faderen, i andre tilfælde lykkedes det at købe barnet, og der var også tilfælde, hvor moderen valgte at følge med manden for ikke at miste sit barn.



*En af de armeniske kvinder
der er blevet tatoveret i
arabisk fangeskab*

Et andet problem var, at mange af kvinderne, der havde været i arabiske familier, var blevet tatoverede i ansigtet, så man kunne se hvilken stamme, de tilhørte. I sin rapport til Folkeforbundet i 1926 skrev Karen Jeppe: "...Tatoveringen, som har vakt megen Opmærksomhed derhjemme. De moralske Følger af denne Fremgangsmaade er ofte meget sørgelig, fordi de stakkels Piger gaar rundt med en Følelse af, at de er brændemærket i deres Ansigt for Livstid, og som faktisk ofte har forhindret dem i at komme hjem, de tør simpelt hen ikke komme for Øjnene af deres Landsmænd. Fysisk set er det en meget smertefuld Proces at gennemgaa, men saafremt det lykkes at forhindre Giften i at trænge ind i Blodet, er den uskadelig." (Karen Jeppe, Rapport s. 5. Håndskrift nr. 898)

Det lykkedes af befri ca. 2000 kvinder og børn. I forbindelse med Folkeforbundets arbejde blev der også oprettet kontorer, der skulle forsøge at føre familier sammen, der var kommet væk fra hinanden under krigen. 80% var heldige og fandt en eller flere slægtninge i live.

For Karen Jeppe var arbejdet i Folkeforbundet en belastning, men det havde også fordele. Rejserne til Genève tog tid, der skulle skrives et hav af rapporter, om hvordan arbejdet gik; men der kom penge, hvilket der var hårdt brug for, og hun fik en bil med Folkeforbundets signatur malet på siden. Det gav muligheder og en bevægelsesfrihed, hun ikke tidligere havde haft. Samtidig gav det status i den forstand, at hun nu ikke kom i eget ærinde, men som officiel udsending.

LANDBRUGENE

I 1925 fik hun to danske medhjælpere, Jenny Jensen og Karen Bjerre. Det var en velkommen aflastning, og det passede med, at Karen Jeppe nu kunne koncentrere sig om sit nye projekt.

I Urfa havde hendes lille landbrug set ud til at ville lykkes, hvis det ikke var blevet standset af krigen. Selv var hun jo vokset på med den jyske muld under fødderne, og

tanken om, at armenierne ville være i stand til at brødføde sig selv ved at dyrke jorden, havde aldrig forladt hende. I 1923, da hun var på besøg i Danmark, havde hun fået løfte om økonomisk støtte fra lederen af den svenske afdeling af Verdensforbundet for Fred og Forsoning, Natanael Beskow.

Tilbage i Aleppo tog hun kontakt til en beduinhøvding, Hadjim Pasha – der ejede store landområder øst for Eufrat. Hun pakkede sit lille rejsetelt og kørte i bilen ud til hans lejr, hvor hun var hans gæst i en uge. Det vakte ikke så lidt opsigt, at en hvid kvinde boede i et lille hvidt telt side om side med ham og hans familie i deres sorte telte.

Faktisk havde den franske regering tilbudt at oprette en landbrugskoloni til de armenske flygtninge i Eufratdalen, men der var ingen tilslutning. Armenierne havde mistet tilliden til franskmændene efter deres tilbagetrækning fra Kilikien, der fik så fatale konsekvenser for mange af deres landsmænd.

Efter forhandlinger med Hadjim Pasha blev løsningen, at Karen Jeppe lejede et stykke af hans jord til en rimelig pris. 30 familier drog ud for at bygge huse, udbedre gamle dæmninger, og ikke mindst pløje og så. Første høst var ikke noget at råbe hurra for, men nybyggerne fandt ud af, at der var god afsætning af deres grøntsager til de omkringboende beduiner. Der kom flere flygtninge ud, og efterhånden opstod der en lille koloni af landbrugere. Karen Jeppe byggede et hus til sig selv, og det blev et elsket sted ikke kun for hende selv, men også for de besøgende gæster, der kom fra både ind- og udland. Hun var nu en kendt person – det franske luftvåben kippede med vingerne, når de overfløj hendes hus, og franske officerer var hyppige gæster. Fra Danmark kom blandt andre Henni Forchhammer i 1926 – en rejse, som hun har skildret i en lille bog: Et besøg hos Karen Jeppe. Skildringer fra en rejse til Syrien.

Hadjim Pasha blev Karen Jeppe's gode ven. Han hjalp hende med praktiske ting, og hans status i området bevirkede, at nybyggerne kunne være trygge.

Eksempelvis var hans fætter i begyndelsen meget misundelig over den kontakt, Hadjim havde skabt med nybyggerne, og måske mente han også, at det ikke hørte sig til blandt beduiner, at leje sin græsning ud til bønder – i alle tilfælde sendte han sine kameler ind på de opdyrkede marker. Hadjim tog sit gevær og begyndte at skyde på kamelerne. Siden var der ikke mere vrøvl. Der var naturligvis vanskeligheder, og Karen Jeppe skrev i et privatbrev: ”Når man har koloni i Mesopotamien med traktor- og beduinvrøvl, så har man fået kam til sit hår.” (Cedergreen Bech, s. 58)

Uden for Aleppo ligger der stadig nogle af de 6 små byer, der blev grundlagt af Karen Jeppe's nybyggere f. eks. Tel-Armen (Armenierhøjen) og Tel-Samen (Smørhøjen), men der er ingen tegn på landbrug. Karen Jeppe's intentioner var gode nok, men agronom var hun ikke. Jorden egnede sig ikke til dyrkning år ud og år ind. Desuden var der for lidt vand til kunstvanding, som er nødvendig i de tilbagevendende tørkeperioder.

AFSLUTNING

Karen Jeppe's helbred blev ikke bedre med årene. Hun besøgte stadig Danmark med jævne mellemrum, men her var der heller ikke meget ferie at få. De mange afdelinger af Armeniervennerne ville gerne høre nyt fra hendes egen mund, og hun holdt foredrag både her og der. Efteråret 1933 var sidste gang hun var i Danmark. På tilbagerejsen blev hun syg, men kom sig nogenlunde og fortsatte sit arbejde. Sommeren 1935 tog hun ud til sit hvide hus i landbrugskolonien, og her fik hun et malariaanfald, hvilket hun også havde haft tidligere, men denne gang var det alvorligere. Hun blev kørt til hospitalet i Aleppo, hvor hun døde d. 7. juli 1935, 59 år gammel.



Karen Jeppe er punkteret i ørkenen. Bilen fulgte med arbejdet for Folkeforbundet blev en stor hjælp for hende i arbejdet. Hun fik nu mulighed for at tilse bosættelserne og ikke mindst holde kontakt med de søgestationer der blev oprettet i forbindelse med eftersøgningen af armenske kvinder og børn.

For armenierne, der var afhængig af hendes initiativer, var det et stort tab. De begravede hende i Aleppo, hvor man stadig kan se hendes gravsted???

Der blev skrevet mindeord fra mange sider – et af de mest gribende er fra en armenier, der skrev: ”Moder, dit Støv vil stadig skærme, og naar vi bygger vor egen Hovedstad ved foden af Ararat, vil vi bygge et Mindetempel for dig.

Enhver Armeniers Hjerter er i Virkeligheden et Panteon for dig. Armeniere, lad os blotte vore Hoveder og falde paa Knæ – et Guds Sendebud har forladt os.” (Cit. efter Chr. Winther, s. 40).

Armenierne betragtede Karen Jeppe som deres skytsengel, hvilket bl.a. fremgår af følgende historie. Efter det store jordskælv i 1927, hvor mange omkom og ødelæggelserne var store, talte en araber og armenier sammen. Armenieren sagde, at her i Aleppo sker der ikke noget, for her bor der et helligt menneske, og arabereren spurgte, hvem det var. Karen Jeppe, blev der svaret.

Karen Jeppe er en af Danmarks store kvinder, der var kendt i det meste af verden som den kvinde, der uden at tøve gav hele sit arbejdsliv til et folk, hun kom til at elske. Hun tog ud og arbejdede i den tyske mission, men hun missionerede aldrig selv. Efter kort tid blev det klart for hende, at det armenske folk ikke havde brug for omvendelse, men hjælp til selvhjælp, og her kom hendes formidable organisationstalent til fuld udfoldelse. Hun formåede at skabe venskabelige relationer mellem beduiner og bønder – en bedrift i sig selv, men hun fik også lukket den Vestlige verdens øjne op for den etniske forfølgelse, armenierne blev udsat for. Hun var, hvad man i dag vil kalde befrielsesfilosof, der med alle midler søgte at skabe overlevelsesmuligheder for det folk, der var uden hjemland.

I 1927 modtog hun Fortjenstmedaljen i guld.

DE DANSKE ARMENIERVERNER I ÅRHUS

Foreningen De Danske Armeniervenner blev som nævnt stiftet af Åge Meyer Benedictsen i 1902. Der blev i årenes løb dannet lokale afdelinger i mange byer, og i Århus skete det i oktober 1920. Det var Dansk Kvindesamfund og Højskoleforeningen, der havde indkaldt, og Karen Jeppe var selv til stede som hovedtaler. Der var mødt ca. 500 tilhører op der :”.. med stor Interesse fulgte hendes kloge og klare Foredrag. En Indsamling efter Mødet gav 1170,- kr.



Flere Henvendelser til Mødets Leder, Frk. Hulda Pedersen, (se Dansk Kvindebiografisk Leksikon) gav til Resultat at et Møde blev sammenkaldt i Højskolehjemmets lille Sal mandag d. 25 Oktober kl. 3 Eftermiddag og her samledes ca. 30 Kvinder og Mænd der alle meldte sig som Medlemmer af en Kreds der ved samme Lejlighed blev Stiftet.

”Karen Jeppe holdt et lille Foredrag hvori hun fremstillede sine Planer med Hensyn til det Arbejde hun tænkte at udføre naar hun i Vinterens Løb vendte tilbage til sine Armeniere som hun haabede at samles med i Syrien. Hendes Hovedide, Hjælp til Selvhjælp, gaar i Retning af at beskæftige Armenierne ved Vævning, Haandarbejde, Jorddyrkning, o.s.v.” (Protokol s.1-2, HS nr.896).

Herefter går det slag i slag for Århus afdelingen med basarer, lotterier og salg af håndarbejder. Møder og foredrag står også på programmet. Man forsøgte at finde foredragsholdere, som selv havde besøgt Karen Jeppe i Syrien, og dem blev der med tiden nogle stykker af. Karen Jeppe var i Århus flere gange, sidste gang i oktober 1933. Nedenstående er fra Protokollen den 26. oktober 1933 (HS nr.896):

I HØJSKOLEHOTELLETS FESTSAL

Det blev en ualmindelig god og smuk Dag, ogsaa og især fordi vi kunne have Karen Jeppe ibl. os baade Eftermiddag og Aften. Vejret, der de sidste Dage havde været Regnfuldt og blæsende, klarede op til fint Solskinsvejr, og da Pastor Sølling besteg Talerstolen, var den store Sal fyldt med Interesserede.

Efter Afsyngelsen af ”Kærlighed fra Gud”, talte Pastor Sølling meget smukt ud fra Apostlenes gerninger, det makedoniske Syn, om hvorledes den lille Pige fra Gylling havde fået Synet, havde fulgt det og hvad der var rundet deraf, og hvorledes Karen Jeppe Raad og hjælp herhjemme havde sat andre i Virksomhed: Saa talte Karen Jeppe om den

armenske Kvinder først som hendes Livstilværelse var under normale forhold og saa som Forholdene under og efter massakrerne har udviklet dem – gribende var denne Skildring.

Derefter aabnede Formanden frk. Elisabeth Andersen [Bazaren](#). Og hele den smukke Udstilling af armenske haandarbejder indrammet af Flag, Bøgeløv og Blomster samlede nu mange Beundrere og Købere. Ogsaa ved Tombolaen gik det livligt, ligesom de mange Konditorkager hurtigt blev afsat. Og lodsedler på Dug, Undertøj og Puder blev solgt. Kl. 18 var salen atter fyldt.

Og Karen Jeppe talte nu i ca. en Time paa sin anskuelige og levende Maade, gribende om Armeniernes Historie, i særdeleshed m. Henblik paa det politiske, og om den Nødstilstand der herskede nu efter den sidste store Krise, Tørkeperioden.

Atter gik Salget og Tombolaen, og ved 10-11 Tiden sluttede Dagen, der i alt i kontanter

Beløbet, der kom ind, er ikke angivet i protokollen og findes ej heller i bilagene, men i Armeniervennen ses det af årsregnskabet for 1933, at der i alt havde været en indtægt på kr. 47.456, hvoraf de 38.000 kr. var indkommet ved basarer og gaver fra hele landet. (Armeniervennen 1934, nr. 5-6, s. 23)

Efter Karen Jeppes død blev der i Århus som mange andre stede holdt mindehøjtideligheder. I Århus havde man fået Ingeborg Maria Sick som taler. Hun havde efter et besøg hos Karen Jeppe udgivet bogen Pigen fra Danmark. Et rids af Karen Jeppes liv og gerning. (1928)

November 1938 er sidste optegnelse i protokollen for Århus kredsen. De danske Armeniervenner sluttede deres virke i 1947 og der kom et sidste nr. af bladet i 1948.

Billederne er venligst udlånt fra Gylling Lokalhistoriske Arkiv. Billederne har indgået i en eller to lysbilledeserier (glasplader) der har cirkuleret i lokalafdelingerne af De danske Armeniervenner i forbindelse med foredrag. Desværre findes den liste der fortælle nærmere om tid og sted for det enkelte billede ikke. De eneste oplysninger er en enkelt håndskrevet linje på billedrammen. Skulle der være en læser der har set eller hørt om en sådan liste til lysbillederne eller til andet materiale der stammer fra Armeniervennerne må de meget gerne henvende sig til Statsbiblioteket, Kvindehistorisk Samling.